

RECENZE A REFERÁTY

Dorothea F r e d e : *Platons „Phaidon“. der Traum von der Unsterblichkeit der Seele. Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 1999, viii + 190 stran.*

Dílo německé autorky Dorothee Frede vychází v edici „Werkinterpretationen“. Autorka (nar. 1941) vystudovala germanistiku, hudební vědu, filosofii a klasickou filologii. V letech 1971–1991 pedagogicky působila v USA. Od r. 1991 je profesorkou filosofie na univerzitě v Hamburku. Jako spoluvydavatelka se podílí na významném časopise *Archiv für Geschichte der Philosophie*. V publikační činnosti se zaměřuje na antickou filosofii (od předsokratiku až po helénistickou filosofii) a na fenomenologii a hermeneutiku (především na dílo M. Heideggera).

Její kniha o *Faidónovi* si klade za cíl ulehčit přístup k hlavním otázkám dialogu i filosoficky méně zbehlým čtenářům. Proto se nesnaží obsáhnout všechny body současné odborné diskuse o tomto dialogu. Chce být v první řadě čtenářskou pomůckou (Lesehilfe). Proto také neusiluje o detailní a vyčerpávající postizení všech otázek, ale spíše poukazuje na nevyřešené problémy a předkládá návrhy interpretací.

Autor monografie o jakémkoliv Platónově dialogu se musí aspoň letmo zmínit o jeho dataci, tj. o jeho zařazení do celkové chronologie Platónovy tvorby. Frede datuje dialog do doby krátce po r. 390 př. n. l. Z hlediska obsahového považuje *Faidóna* za první dialog, v němž Platón představuje svou nauku o oddělených idejích. V případě *Faidóna* ovšem vyvstává pro každého interpreta jedna mnohem závažnější otázka než problém datace – otázka historické věrnosti Platónovy zprávy o posledním dnu Sókratova života. Frede se přiklání k názoru, že dialog není po filosofické stránce historicky věrným dokumentem. Svědčí o tom i nauka o idejích, která náleží Platónovi, nikoli Sókratovi, i silný vliv pythagorejské filosofie, s níž se ovšem Platón seznámil až po Sókratově smrti během svých cest. Za potvrzení této interpretace dialogu považuje Frede i přiznání samotného Platóna, že v ten den ve vězení se Sókratem nebyl, a že tedy nemůže bezprostředně vědět, o čem se tehdy mluvilo (str. 2-4). Ale samotné téma – rozhovor o nesmrtnosti duše – pravděpodobně odpovídá tématu historického rozhovoru, protože Sókratovi přátelé chtěli znát důvody jeho klidu v ten den a on jim zřejmě poukázal na své přesvědčení, že jeho duše smrtí nezanikne (str. 7). Úplnou historickou věrnost Frede přiznává rámcovému líčení Sókratova styku s přáteli a s rodinou a průběhu samotné popravu v závěru dialogu. To si Platón mohl zjistit právě od přímých účastníků (str. 8, 172).

Vylíčení posledních okamžiků Sókratova života (115b–118a) věnuje Frede VII. kapitolu s názvem „Epilog“. Problémy datace a historičnosti filosofického rozhovoru řeší v „Úvodu“. V následném „Prologu“ rozebírá začátek dialogu, který objasňuje rámec, v němž *Faidón* později vypráví o událostech onoho dne (57a–61b). Kapitoly II. až VI. jsou věnovány samotné filosofické problematice dialogu. Jejich členění odpovídá obsahovému členění dialogu. II. kapitola, „Filosof a smrt: ‚nová obrana‘ Sókratova“ osvětluje souvislosti, za nichž bylo nastoleno téma celého rozhovoru – problém nesmrtnosti duše (61c–69e). Ve III. kapitole („Tři důkazy nesmrtnosti duše“) autorka posuzuje první tři Sókratovy pokusy nesmrtnost duše dokázat (69e–84b). V násled-

dující části – „Námítky Simmia a Kebéta proti důkazům a Sókratovo vyvrácení Simmia“ (84c–95a) – jsou analyzovány nejasnosti, které v posluchačích zůstaly po prvních důkazech. Kapitola V. je filosoficky zřejmě nejvýznamnější částí dialogu, protože právě v ní je výslovně zaváděna hypotéza existence oddělených idejí a v ní je také podán závěrečný důkaz nesmrtnosti duše. Nazvána je jednoduše „Sókratova odpověď Kebétovi“ a přes její krátkost (95b–107b) jí Frede věnuje 50 stran, tedy téměř třetinu knihy. V VI. kapitole se zabývá závěrečným mýtem, v němž Platón líčí své představy o posmrtných osudech duše (107c–115a). Většinu kapitol Frede dále člení, opět podle tematických celků vlastního dialogu. Kniha končí „Shrnutí“, v němž autorka varuje před takovou interpretací celého dialogu, podle níž Platón upřel svůj pohled jednostranně do světa idejí, do „onoho světa“ a zcela odmítl svět tělesný. Platón totiž nepopírá zcela, že i v tomto světě a v tomto životě může člověk usilovat o pravdu a čistotu duše, tedy vést filosofický život (178–79).

Už podle rozsahu jednotlivých kapitol je zřejmé, že za hlavní téma dialogu Frede považuje důkazy nesmrtnosti duše. Proto se musí vyjádřit i k otázce jejich formální bezchybnosti a přesvědčivosti. Platón uvádí celkem čtyři důkazy nesmrtnosti, které Frede označuje následovně: 1. cyklus života a smrti (70d–72e), 2. učení jako rozpomínání (72e–77a), 3. podobnost (nebo přibuznost) duše věčnému (77b–84b), 4. důkaz, kterému předchází zavedení hypotézy o idejích – autorka pro něj nemá ustálené označení (103c–107b). Už sama skutečnost, že Platón uvádí čtyři důkazy, nikoli jediný, svědčí podle autorky o tom, že on sám si byl vědom omezené přesvědčivosti každého z nich. Totéž naznačil v závěru, kdy po racionálních důkazech nechal Sókrata přednést velmi podrobný mýtus o tom, co duši po smrti čeká. Ve *Faidónu* je podle Frede zřejmé, že Sókratova obhajoba filosofického života bez konkrétní představy o životě duše po smrti by byla nedokonalá. Všechny důkazy jsou pouze nepřímé důkazy, že po smrti musí duše dále existovat a že si uchovává své racionální schopnosti, aby mohly být vysvětleny určité skutečnosti jako důsledky její nesmrtnosti. Navíc důkazy nefkají, jaký život duši po smrti čeká. Na tuto přirozenou otázku odpovídá právě mýtus (str. 167).

Proto autorka nespauřuje hlavní poselství dialogu v jeho racionální argumentaci. Cílem Platónova Sókrata ve *Faidónu* bylo přivést především své přátele k filosofickému životu (str. 33, 69, 76, 165, 178). Tato výzva podle Frede shrnuje Platónův záměr při psaní dialogu.

Jeho důkazy ale nevyvrací, spíše se snaží najít implicitní předpoklady, na nichž byly důkazy vystavěny (str. 45–47, 62, 145–46). Je nakloněna tvrdit, že po formálně logické stránce jsou tyto důkazy přijatelné, ale že ne každý čtenář musí přijmout právě ony předpoklady. Autorka se tedy snaží pochopit postup Platónova myšlení, ale tím zároveň i určit meze platnosti jeho závěrů. Tento postup je v souladu s cílem knihy – pomoci čtenáři, aby pronikli do tajů *Faidóna*. Současně jsou mu odhalována místa, na nichž se může k textu postavit kriticky.

Na čtenáře myslí Frede i v pasážích, kdy její výklad překračuje rámec *Faidóna* a poukazuje na souvislosti, bez nichž nemůže čtenář některá místa správně pochopit. Jde o souvislosti jak s jinými Platónovými díly, tak i o souvislosti Platónova myšlení, popř. jeho pojmů s antickou filosofickou tradicí. K těm prvním patří např. otázka, kde se u Platóna poprvé setkáváme s naukou o oddělených idejích, kterou autorka řeší na str. 22–23. Dále problém Dobra, které chtěl Sókratés použít při výkladu celé přírody (a takový výklad očekával od Anaxagory (97b–c)), osvětluje Frede v souvislosti s *Timaeem* a *Ústavou* (117–18).

K širším souvislostem Platónova myšlení lze zařadit např. nástin problematiky, která se týká pythagorejské filosofie (str. 6–7); seznámení čtenáře s běžnými představami Řeků o duši (35, viz také 79); krátká pasáž o pojmu nús (114).

Současnému čtenáři vychází Frede vstříci i tím, že poukazuje na vztah Platónových myšlenek k dnešním vědeckým a filosofickým názorům. Dnes např. máme jinou představu než Platón o tom, jak dospíváme k abstraktním pojmům, jako je stejnost, o nichž Platón tvrdil, že je můžeme poznat jen před narozením (str. 55). Autorka se zamýšlí také nad tím, jestli je dnes ještě aktuální účelový výklad světa, který si Platónův Sókratés žádá. Alespoň nějaké stopy takového výkladu nachází Frede ve fyziologii a v určitých souvislostech i v ekologii (118–19).

Kniha dosvědčuje vysokou erudici autorky. Hloubka její analýzy textu ukáže snad každému – i zkušenějšímu – čtenáři Platóna nové pohledy na tento dialog. Seznam literatury, na niž odkazuje, zase zaručuje, že její názory a přístupy vycházejí ze současného stavu platónského bádání.

Ani po stránce formální a metodologické nelze knize příliš vytknout. Je přehledně členěna, zřetelně jsou odlišeny pasáže, v nichž pouze reprodukuje text dialogu, od autorčiných vlastních interpretací a výkladů či námitek a kritik. Její postup je přitom „objektivní“ v tom smyslu, že není jejím záměrem ani Platóna vyvrátit nebo jeho argumenty odsoudit jako historicky podmíněné, ani jej nekriticky obhájit i za cenu násilné interpretace textu. Naopak se snaží o pochopení Platónova textu, nestranné ocenění síly i slabin jeho argumentů a nalezení cítě, který měl před očima on sám při psaní dialogu.

I z hlediska jazykového si kniha zaslouží pochvalu, její jazyk je jednoduchý a výklad je podáván srozumitelně, argumenty jsou vyjádřeny výstižně a stručně. Tak to u díla, které chce být úvodem do četby samotného dialogu, má být.

Josef Petrželka

Richard M u l g a n : *Aristotelova politická teorie* (Úvod do studia politických teorií). Praha, Oikúmené 1998, 199 stran.

Richard Mulgan je původem z Nového Zélandu a v současné době působí jako profesor politologie v australské Camberle. Jeho politologické zaměření je patrné i na způsobu, jakým zpracoval svou knihu věnovanou Aristotelově politické teorii. V podstatě jde o rozsáhlý komentář k Aristotelově Politice. Mulgan přitom vychází z ne zcela obecně přijaté představy, o jednotě Aristotelovy Politiky. Jeho dílo se od klasických komentářů k Aristotelovi liší i tím, že se Mulgan snaží Aristotelovy názory vztáhnout na současnost a konfrontovat je s některými názory současnými a s některými problémy, které musí lidstvo v oblasti politiky řešit dnes.

Svou knihu rozdělil Mulgan do sedmi částí: I. Lidské dobro a politická věda, II. Polis, III. Domácnost, IV. Jednotlivá zřízení, V. Vláda nejlepších, VI. Reálné výběry a VII. Politická nestabilita.

Mulgan vychází ze skutečnosti, že u Aristotela se prolíná učení o politice a učení o dobru. Proto alespoň v první kapitole musí brát v úvahu nejenom Politiku, ale i Etiku Nikomachovu. Rozebírá Aristotelovo pojetí dobra a vztahuje je k Aristotelovu názoru na úlohu politiky. Už zde se objevuje i téma, které prolíná celou knihou, totiž téma vztahu politické vědy k ostatním vědám. Mulgan je tu zřejmě ovlivněn i současnými spory o status jednotlivých věd a poukazuje na to, že politologie sice nemůže mít stejný logický status jako výpovědi teoretických věd, že však jako praktická věda může i tak podat hodnotné poznání.

V následující kapitole analyzuje Mulgan pojem „polis“. Polis Aristoteles chápal jako společenství usilující o nějaké dobro. Toto společné úsilí předpokládá, že se v něm uplatňuje přátelství a spravedlnost, touha pracovat na nějakém společném díle a mravní principy, jimiž by se mělo